

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Муніципальна економіка»

на тему:
**«Розвиток кооперативної форми підприємництва на рівні добровільно
об'єднаних територіальних громад»**

Виконавець:

студентка VI курсу ФЕУП
Кніазян Наталія Нерсесівна

_____
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н, доцент
Клевцевич Наталія Анатоліївна

_____
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У контексті докорінної зміни економічної системи і становлення демократичного суспільства в Україні, що відбуваються після проголошення її незалежності, принципово, по новому розглядається роль кооперації – добровільного об'єднання зусиль і ресурсів суб'єктів, зацікавлених у досягненні певних соціально-економічних результатів, які можливо отримати лише або швидше за допомогою групових дій. Сьогодні кооперація перетворюється у необхідну економічну інституцію ринкової економічної системи, стає важливою формою здійснення підприємницької діяльності.

Малі та середні виробники сільськогосподарської продукції в Україні виробляють більшу частину фруктів, овочів, молока, м'яса. Однак обмеженість власних ресурсів не дає можливості кожному з них поодиночі застосовувати сучасні технології виробництва, зберігання та переробки продукції, пропонувати на ринок гуртові партії виробленої ними продукції. Як наслідок, продуктивність і прибутковість їхнього виробництва у порівнянні з великими компаніями залишається невисокою. Малі та середні виробники програють у конкурентній боротьбі, виходять із бізнесу, що, у свою чергу, породжує низку соціально-економічних проблем на селі, передусім — безробіття, зниження життєвого рівня сільського населення. Об'єднуючи власні ресурси у кооперативах, малі та середні виробники отримують можливість застосовувати новітні технології, сформувати свої маркетингові канали збуту продукції і тим самим зміцнити власні позиції на ринку, отримувати більшу додану вартість.

Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних засад територіального розвитку кооперації як перспективного напрямку підприємництва на селі зробили такі відомі науковці, як В.Андрійчук, Л.Бойко, А.Гуторов, М.Драгоманов, В.Зіновчук, О.Крисальський, М.Кисіль, Г.Підлесецький, В.Месель-Веселяк, Г.Саблук, Є.Храпливий, Ю.Нестерчук. Цій темі присвятили свої праці вчені, які досліджували аграрну складову коопераційного процесу. Незважаючи на наявність суттєвої кількості наукових праць, присвячених розгляду кооперації в контексті територіального розвитку, висвітлення аграрної та економічної складової об'єднувачого процесу кооперативного руху, проблема використання інструментарію кооперації для розвитку сільських ТГ ще не виступала предметом спеціальних розвідок, що і зумовило необхідність підготовки цього дослідження.

Мета роботи – дослідити теоретичні, методологічні та практичні аспекти розвитку кооперативної форми підприємництва на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- визначити економічну сутність кооперації, передумови її виникнення та розвитку;
- дослідити особливості кооперативної форми підприємництва;
- розглянути види кооперативів та принципи їх діяльності;

- з'ясувати особливості регулювання розвитку споживчої кооперації в сучасних умовах;
- проаналізувати сучасний стан розвитку сільськогосподарської кооперації;
- розглянути державну фінансову підтримку сільськогосподарської кооперації;
- визначити переваги кооперації в економічному розвитку об'єднаних територіальних громад;
- розглянути проект створення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу в громаді;
- оцінити ефективність діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

Предметом дослідження виступає кооперативна форма підприємництва на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад.

Об'єкт дослідження – розвиток кооперації на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи і прийоми дослідження, зокрема: історичний, діалектичний, теоретичного узагальнення – при дослідженні теоретичних аспектів становлення кооперативної форми підприємництва, метод аналізу та синтезу – під час аналізу сучасного стану розвитку кооперації в Україні, метод наукового прогнозування та економіко-математичні методи – при обґрунтуванні ефективності кооперативної форми підприємництва на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад.

Інформаційною базою дослідження є спеціалізована література, закони та інші нормативно-правові акти з проблематики становлення та розвитку кооперативної форми підприємництва в Україні, статистичні дані Головного управління статистики, матеріали аналітичних досліджень за результатами впровадження реформи децентралізації.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (53 найменування). Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок. Основний зміст викладено на 80 сторінках. Робота містить 22 таблиці та 7 рисунків.

Публікації. За результатами дослідження підготовлена стаття на тему «Аналіз сучасного стану розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні», що опублікована у «Науковому студентському віснику» факультету економіки та управління підприємством.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні аспекти становлення кооперативної форми підприємництва**» розглянуто економічну сутність кооперації, передумови її виникнення та розвитку, особливості кооперативної форми підприємництва, види кооперативів та принципи їх діяльності.

У другому розділі «**Аналіз сучасного стану розвитку кооперації в Україні**» проаналізовано особливості державного регулювання розвитку споживчої кооперації в сучасних умовах, сучасний стан розвитку сільськогосподарської

кооперації, складові державної фінансової підтримки сільськогосподарської кооперації.

У третьому розділі «Економічне обґрунтування ефективності кооперативної форми підприємництва на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад» визначено переваги кооперації в економічному розвитку об'єднаних територіальних громад, обґрунтовано доцільність створення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу в ОТГ, проведено оцінювання ефективності діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження вирішено актуальне наукове завдання щодо узагальнення теоретичних, методологічних та практичних аспектів розвитку кооперативної форми підприємництва на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад. На основі отриманих результатів сформульовано такі висновки:

1. Кооперація – це специфічна форма господарювання, яка проявляється в економічних взаємовідносинах між партнерами з тим, аби досягти спільної мети та отримати економічну користь від процесу господарювання на основі взаємної допомоги та вигоди всіх учасників процесу кооперації, задоволення інтересів кожного та дотримання соціальних гарантій.

Кооператив – це добровільне об'єднання громадян для спільного ведення господарської або іншої діяльності з метою спільного вирішення ними економічних, соціально-побутових та інших питань. Діяльність кооперативу спрямована не на отримання доходів, а на надання допомоги та підтримку членів кооперативу.

2. Принципова відмінність кооперативного підприємства полягає у цільовій орієнтації на задоволення потреб тих, хто користується її послугами (клієнтів-власників); у володінні цією організацією тими, хто користується її послугами; в) у контролі цієї організації тими, хто користується її послугами

3. Залежно від завдань та характеру діяльності кооперативи поділяються на виробничі, обслуговуючі, споживчі. У ринковій економіці розвинутих країн кооперативи зосереджені здебільшого у сільському господарстві, постачанні сільськогосподарських товарів та закупівлі сировини.

4. Споживча кооперація України є однією з найважливіших форм кооперативного руху, завдяки якому визначається планомірний взаємозв'язок і відповідність між суспільним виробництвом і споживанням вироблених матеріальних благ. Поширення кооперації здійснювалося за умови стимулювання державою економічно та соціально активного прошарку. Тобто розвиток споживчої кооперації спонукає державу до використання лише правових методів впливу на зміни у ній, що сприятиме ефективному функціонуванню економічно сильних і незалежних кооперативів.

5. Організація агропромислового виробництва на основі кооперації має пріоритетне значення в аграрній сфері. Станом на 1 січня 2019 року, сільськогосподарські кооперативи становлять 8,03% від загальної кількості

кооперативів. У 2018 році проти рівня 2012 року кількість сільськогосподарських виробничих кооперативів зменшилася на 18%, водночас, кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів зросла на 27,5%. Зростання кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів пояснюється перевагами від їх функціонування, а саме створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів допомагає сільськогосподарським товаровиробникам ефективно обслуговувати їхнє основне виробництво, заощаджуючи при цьому кошти.

Найбільше кооперативів налічується в Житомирській, Вінницькій, Черкаській областях. Найменша кількість таких кооперативів – у Закарпатській і Хмельницькій областях. Одночасно із загальної кількості зареєстрованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів працюють трохи більше половини – 613, інші існують лише на папері.

6. Для розвитку сільськогосподарської кооперації, яка в перспективі об'єднає в собі малих сільськогосподарських товаровиробників з числа фермерів та особистих селянських господарств, необхідна державна підтримка за окремо визначеними напрямками. У 2019 році передбачено 7 напрямів фінансової підтримки за рахунок загального фонду державного бюджету фермерів та кооперативів.

Обслуговуюча кооперація сільських територій може розвиватися стрімкими темпами за умови державної підтримки учасників кооперативних відносин за окремими напрямками через розроблені і прийняті цільові програми її розвитку на державному і регіональному рівнях. При цьому в подальшому слід розробити ефективні механізми державної підтримки та запровадити нові інструменти її розподілу з урахуванням диференційованого підходу та можливостей співфінансування запропонованих проєктів за рахунок державного і місцевих бюджетів, програм міжнародної технічної допомоги та самих учасників обслуговуючих кооперативів.

7. *Кооперація є потужним інструментом місцевого економічного розвитку.* Кооперативи – це не лише додаткові робочі місця для мешканців громад. Також завдяки кооперативному господарюванню видатки селян на утримання власного господарства зменшуються, а їхня продукція купується за вищою ціною. Як соціальні організації з економічним змістом кооперативи в демократичному суспільстві є партнерами уряду в реалізації завдань досягнення соціальної справедливості, перерозподілу багатства, захисту довкілля, гарантування безпеки споживання і зайнятості населення.

Розвиток кооперативів призводить до конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників не лише на території певного округу, але й ОТГ загалом, і по всій країні.

8. З метою збільшення обсягів продажу продукції домогосподарств однієї із громад Миколаївської області за рахунок надання технологічних послуг кооперативною технікою, забезпечення збереження продукції садівництва, налагодження переробки молока та збуту молокопродуктів у великих містах запропоновано проєкт створення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

Кооператив створюється для виконання таких видів діяльності: заготівля, збереження і збут черешні; організація збуту молокопродуктів; спільне використання техніки і складського приміщення; оптова закупівля для членів паливно-мастильних матеріалів та засобів захисту рослин.

У результаті реалізації проекту членами СОК досягаються такі вигоди:

- зменшуються витрати на технологічні послуги;
- зменшуються витрати на засоби захисту рослин;
- забезпечується тривале збереження продукції домогосподарств;
- збільшується дохід господарств від переробки молока та реалізації екологічно чистих молочних продуктів;
- з'являється можливість додатково залучити сторонні фінансові інвестиції під колективну гарантію членів СОК;
- створюються умови для формування великотоварних партій продукції, підвищення її якісних показників;
- створюються нові робочі місця;
- забезпечується стійкий розвиток господарств.

Показники ефективності діяльності кооперативу свідчать про збільшення приросту доходу членів кооперативу від реалізації продукції та економію витрат на використання (придбання) засобів виробництва, що дозволяє судити про економічний ефект від реалізації проекту в об'єднаній територіальній громаді.

АНОТАЦІЯ

Кнізян Наталія Нерсесівна, «Розвиток кооперативної форми підприємництва на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за магістерською програмою професійного спрямування «Муніципальна економіка». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019 рік

У роботі розглядаються теоретичні аспекти становлення кооперативної форми підприємництва, а саме: економічна сутність кооперації, передумови її виникнення та розвитку, особливості кооперативної форми підприємництва, види кооперативів та принципи їх діяльності. Проаналізовано особливості державного регулювання розвитку споживчої кооперації в сучасних умовах, сучасний стан розвитку сільськогосподарської кооперації, складові державної фінансової підтримки сільськогосподарської кооперації. Визначено переваги кооперації в економічному розвитку об'єднаних територіальних громад, обґрунтовано доцільність створення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу в ОТГ, проведено оцінювання ефективності діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу.

Ключові слова: кооперативна форма підприємництва, територіальна громада, сільськогосподарська кооперація, кооператив, ефективність.

ANNOTATION

Kniazyan Natalia Nersesivna, «Development of a cooperative form of entrepreneurship at the level of amalgamated territorial communities».

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty "Entrepreneurship, Trade and Stock Exchanges" under the program "Municipal Economy". – Odessa National Economic University. – Odessa, 2019.

The work deals with theoretical aspects of forming the cooperative form of entrepreneurship such as the economic essence of the cooperative, prerequisites for its emergence and development, features of the cooperative form of entrepreneurship, types of cooperatives and principles of their activity. The peculiarities of the state regulation of the development of consumer cooperatives in modern conditions as well as the current state of development of agricultural cooperatives and components of state financial support for agricultural cooperatives have been analyzed. The advantages of the cooperative in economic development of the amalgamated territorial communities have been determined, the feasibility of establishing an agricultural service cooperative in the UGT has been substantiated, the efficiency of the activity of the agricultural service cooperative has been evaluated.

Keywords: cooperative form of entrepreneurship, territorial community, agricultural cooperative, cooperative, efficiency.